

Паска Ігор, Сатир Лариса, Кепко Валентина. Оцінка кон'юнктури ринку молока України в умовах функціонування воєнного стану в країні. *Економічний дискурс*. 2023. Випуск 3-4. С. 64-72.

DOI: <https://doi.org/10.36742/2410-0919-2023-2-6>

УДК 338.12.021 : 338.433 : 637.1
JEL Classification Q12, L10, H56

Паска Ігор

д.е.н., професор, декан економічного факультету
Білоцерківський національний аграрний університет

м. Біла Церква, Україна

E-mail: paska.igor@ukr.net

ORCID: 0000-0003-4453-8905

Сатир Лариса

д.е.н., професор, завідувач кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності

Білоцерківський національний аграрний університет

м. Біла Церква, Україна

E-mail: ptbd17@ukr.net

ORCID: 0000-0003-0040-6863

Кепко Валентина

к.е.н., доцент кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності

Білоцерківський національний аграрний університет

м. Біла Церква, Україна

E-mail: buxoblik@ukr.net

ORCID: 0000-0001-6432-7211

ОЦІНКА КОН'ЮНКТУРИ РИНКУ МОЛОКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВОЄННОГО СТАНУ В КРАЇНІ

Анотація

Вступ. Реформування сільськогосподарського виробництва в Україні кардинально змінило організаційно-економічні умови функціонування підприємств молочного скотарства та інших структур, що займаються переробкою і реалізацією молочної продукції. Необхідно зазначити, що протягом всього періоду незалежності України обсяги державної підтримки галузі були обмежені, що не забезпечило позитивного результату розвитку молочного скотарства.

Методи. Досягненню поставленої мети та подальшому вирішенню завдань сприяло використання комплексу загальнонаукових методів пізнання, а саме: абстрактно-логічного (обґрунтування теоретичних підходів проведення дослідження), монографічного та термінологічного аналізу (формування понятійно-категоріального апарату), теоретичного узагальнення, аналізу, синтезу, індукції та дедукції (обґрунтування основних методологічних засад оцінки показників стану кон'юнктури ринку молока), економіко-статистичного аналізу (виявлення тенденцій та закономірностей розвитку суб'єктів ринку молока), абстрагування та формалізації (обґрунтування стратегії та перспектив розвитку ринку молока) та інших.

Результати. Проаналізовано сучасний стан ринку молока в умовах військової агресії росії проти України. Визначено основні чинники, які впливають на функціонування суб'єктів господарювання – учасників ланцюга товароруку молока від виробника до кінцевого споживача. Розглянуті перспективи подальшого розвитку виробничого-господарської діяльності господарств корпоративного сектору в умовах повоєнного відродження економіки.

Перспективи. Повоєнне відродження сільського господарства України спонукає до диверсифікації виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств – виробників молока та посилення партнерських взаємозв'язків між всіма учасниками агропродовольчого ланцюга в молочному підкомплексі. Дана обставина буде вимагати розробки законодавчих актів, які будуть регламентувати порядок розподілу доданої вартості між всіма суб'єктами господарювання.

Ключові слова: ринок, молочне скотарство, суб'єкти господарювання, молоко, торгівля, військовий стан, попит, прозиція.

Вступ.

Реформування сільськогосподарського виробництва в Україні кардинально змінило організаційно-економічні умови функціонування підприємств молочного скотарства та інших структур, що займаються переробкою і реалізацією молочної продукції. Необхідно зазначити, що на протязі всього періоду незалежності України обсяги державної підтримки галузі були обмежені, що не забезпечили позитивного результату розвитку молочного скотарства. Так, протягом 1990-2021 рр. поголів'я корів в усіх категоріях господарств знизилось майже у 8 разів, виробництво – у 6 разів, чи на 6 млн. тонн

Військова агресія росії проти нашої держави негативно відобразилася на розвитку молочного скотарства. За попередніми даними Державної служби статистики України за 1 квартал 2023 року проти відповідного періоду 2022 року, поголів'я ВРХ в Україні скоротилося на 264,4 тис. голів (-9,60%), в тому числі, корів – на 138,4 тис. корів (-9,3%). Станом на 1 квітня 2023 року в господарствах усіх категорій в Україні утримувалося 2 млн 494,4 тис. голів ВРХ, у тому числі, 1 млн 350,5 тис. корів, в сільськогосподарських підприємствах утримувалося 939,7 тис. голів ВРХ, в тому числі, 390,9 тис. корів, у господарствах населення – 1554,7 тис. голів і 959,6 тис. голів, відповідно.

В областях, де не відбуваються воєнні дії, зосереджено 96,3% поголів'я корів. В сільськогосподарських підприємствах утримується близько 29% корів, а в господарствах населення – 71% тварин.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Питання розвитку ринку молока відображені в працях багатьох провідних вчених, зокрема: П. Березовського, С. Васильчак, А. Гладія, І. Крюкової, І. Лозинської, В. Орла, П. Макаренка, М. Місюка, М. Пархомця, П. Пуцентейла, І. Свиноуса, А. Чикуркової та інших. В наукових працях перелічених та інших дослідників сформульовані концептуальні засади, теоретико-методичні та прикладні основи стратегічного управління процесами його формування. Однак, динамічний розвиток суспільства змушує вести постійний науковий пошук інструментів, методів та підходів, що залишилися поза увагою науковців та сприятимуть вирішенню наукової проблеми, пов'язаної з виробництвом та споживанням на ринку молока та молокопродуктів.

Мета.

На основі проведених досліджень кон'юнктури ринку молока, запропонувати практичні рекомендації щодо перспектив розвитку складових досліджуваного сегменту ринку агропродовольства.

Методологія дослідження.

Досягненню поставленої мети та подальшому вирішенню завдань сприяло використання комплексу загальнонаукових методів пізнання, а саме: абстрактно-логічного (обґрунтування теоретичних підходів проведення дослідження), монографічного та термінологічного аналізу (формування понятійно-категоріального апарату), теоретичного узагальнення, аналізу, синтезу, індукції та дедуції (обґрунтування основних методологічних засад оцінки показників стану кон'юнктури ринку молока), економіко-статистичного аналізу (виявлення тенденцій та закономірностей розвитку суб'єктів ринку молока), абстрагування та формалізації (обґрунтування

стратегії та перспектив розвитку ринку молока) та інших.

Результати.

Необхідно зазначити, що суттєвого зниження поголів'я великої рогатої худоби та корів, зокрема в господарствах корпоративного сектору аграрної економіки, за 1 квартал 2023 року проти відповідного періоду 2022 р. не спостерігається. Внаслідок повномасштабного вторгнення росії в Україну більшість суб'єктів господарювання в сфері аграрного бізнесу були змушені продавати або залишати свою худобу на окупованих територіях чи в зоні бойових дій [1].

У сільськогосподарських підприємствах, які утримували корів із прифронтових та уражених війною територій спостерігалось погіршення стану здоров'я тварин, що призводило до зниження продуктивності та вимушеного вибракування. Частина тварин загинула в результаті ракетно-бомбових ударів з боку російських окупантів. Однак низка господарств корпоративного сектору аграрної економіки зуміли адаптуватися до роботи в екстремальних умовах, перемістили свою худобу на території, які не так сильно постраждали від війни [2].

Станом 1 квітня 2023 року на територіях, де проходять воєнні дії, за попередніми даними Держстату, утримується 84,4 тис. голів ВХР (в т.ч., близько 50 тис. корів), що складає 3,6% від загального поголів'я. Решта тварин (96,4%) знаходиться в регіонах, де не відбуваються бойові дії. На відносну стабілізацію у скотарстві, після значних втрат за 12 місяців війни, можуть вказувати попередні підрахунки Держстату, за якими у місячній динаміці (на 01 квітня проти 01 березня 2023 року), загалом по Україні, кількість ВРХ збільшилася на 85,3 тис. голів, а кількість корів виросла на 3,2 тис. голів. Однак причиною такої динаміки може бути не лише фактичне збільшення поголів'я, але й уточнення інформації про реальну кількість тварин на підприємствах і в присадибному секторі у прифронтових областях.

Інша ситуація в господарствах населення, які більш вразливі до наслідків війни. За приблизними оцінками Державної служби статистики України поголів'я ВРХ скоротилося за перший квартал 2023 року на 17% менше проти відповідного періоду 2022 року, в тому числі корів – на 4,24%. Як свідчать підрахунки Держстату, порівняно з 01 березня 2023 року, поголів'я ВРХ в господарствах населення на 01 квітня збільшилося на 82,3 тис. голів, а корів – на 2,2 тис. голів.

В регіональному розрізі за кількістю поголів'я ВРХ в господарствах усіх категорій станом на 1 квітня лідирують наступні області: Хмельницька область – 232,2 тис. голів; Вінницька область – 200,8 тис. голів; Полтавська область – 190,2 тис. голів; Тернопільська область – 145,4 тис. голів; Одеська область – 141,5 тис. голів; Чернігівська область – 136,3 тис. голів; Черкаська область – 130,7 тис. голів. В цих областях утримується 47% від загального поголів'я ВРХ в Україні.

Порівняно до 1 квітня минулого року, приріст поголів'я ВРХ спостерігається лише на підприємствах Закарпатської (3,53%), Харківської (7,14%), Київської (6,1%), Тернопільської (5,63%), Хмельницької (5,43%), Івано-Франківської (5,31%), Львівської (4,86%) і Кіровоградської областей (1,92%).

Скорочення показників виробництва молока за 1 квартал 2023 року є результатом наслідків повномасштабного вторгнення росії. Проте, господарства корпоративного сектору аграрної економіки продовжують ефективно адаптуватися до роботи в умовах воєнного стану – за результатами першого кварталу, саме сільськогосподарські підприємства збільшили обсяги валового виробництва молока, а в господарствах населення продовжується негативна тенденція його скорочення [3].

За попередніми даними Держстату, в січні-березні 2023 року господарства усіх категорій виробили близько 1 млн 499 тис. тон молока-сировини, що на 6% менше проти відповідного періоду 2022 р. Але в березні обсяг надоїв в Україні склав 1 млн 3 тисячі тон, що на 3/4 більше, ніж в лютому поточного року, і на 13% більше проти березня 2022 року. Суб'єкти підприємницької діяльності в сфері аграрного бізнесу – виробники молока збільшили його виробництво до 688,5 тис. тон (на 5%) за 1 квартал 2023 року. В березні в Україні почався «сезон

великого молока» й обсяг виробництва в сільськогосподарських підприємствах склав 245,7 тис. тон, що на 12,25% більше проти лютого 2023 р., а також на 13,5% більше проти результатів березня 2022 року

За попередніми оцінками Держстату, в господарствах населення в першому кварталі спостерігалася протилежна ситуація: обсяг виробництва молока скоротився на 15,42% – до 810,4 тис. тон. За березень обсяг валового виробництва молока склав 339,3 тис. тон, що на 11% менше проти аналогічного періоду 2022 року.

В січні-березні 2023 року найвищі темпи приросту виробництва молока з усіх видів господарств, порівняно з першим кварталом 2022 року, спостерігалися у Закарпатській (50%), Івано-Франківській (17%), Тернопільській (17%), Хмельницькій (14,5%), Рівненській (12,2%) і Черкаській (11%) областях. В першому кварталі лідерами за обсягами виробництва молока були: Вінницька область – 130 тис. тон; Житомирська область – 98,2 тис. тон; Полтавська область – 150,6 тис. тон; Хмельницька область – 142,6 тис. тон; Черкаська область – 103,7 тис. тон; Чернігівська область – 90,9 тис. тон; Тернопільська область – 84,1 тис. тон. Сумарно, за 1 квартал 2023 року в цих областях було вироблено понад 53% молока від загального валу молока в Україні.

Найбільше скорочення виробництва молока спостерігалось в охоплених воєнними діями Луганській та Запорізькій областях: в першому кварталі в Запорізькій області виробили лише 3,3 тис. тон молока, а в Луганській області – 8,6 тис. тон. Відсутні дані по обсягах надоїв в Донецькій та Херсонській областях, де тривають бої з російськими окупантами. За попередніми оцінками Державної служби статистики України, в першому кварталі на територіях України, охоплених воєнними діями, було вироблено 3,2% молока від загального валу. Близько 96,8% сировини було вироблено в регіонах, де не відбуваються бойові дії. Вірогідно, зростання виробництва сировини у березні пов'язане з початком «сезону великого молока» в Україні [4].

Як свідчать результати обстежень сільськогосподарських підприємств – виробників молока спостерігається негативна тенденція до зростання собівартості молока, що викликана додатковими витратами в умовах війни, зокрема, використання дизельних генераторів, перебої з водопостачанням, погіршення стану годівлі корів і логістичні проблеми, тощо.

Ризиком для виробників сировини є здорожчання кормів, оскільки внаслідок військових дій аграрії втратили близько 25% посівних земель. Значні території забруднені, заміновані і непридатні для сільськогосподарської діяльності. Витрати на корми становлять понад 60% собівартості виробництва молока. Обсяги врожаю кормових культур можуть скоротитися.

Проблемою, з якою стикаються сільськогосподарські підприємства, залишається нестача оборотних коштів, необхідних для закупівлі кормових інгредієнтів, виплати заробітної плати працівникам, сплати податків, обслуговування обладнання, закупівлі витратних матеріалів, покриття транспортних послуг [5].

Брак оборотних коштів, найімовірніше, позначиться на посівній кампанії та поголів'ї. Тому, скоріш за все, пропозиція молока залишиться обмеженою.

Як свідчать попередні дані Державної служби статистики України за 1 квартал 2023 року на переробні підприємства надійшло 716,3 тис. т. молока, що на 6,8% більше, ніж за відповідний період 2022 року, в тому числі, від сільськогосподарських підприємств – 641,3 тис.т. молока, що на 11,3% більше за 1 квартал минулого року.

Проте, господарства населення знизили реалізацію молока за 1 квартал 2023 року на 9%. Дана обставина викликана низкою чинників, зокрема і переорієнтацію на внутрішній сільський ринок, а також небажанням здійснювати закупівлю молока у виробників приватного сектору через високі логістичні витрати. Крім того, є певні проблеми з якістю молочної сировини у господарств населення. Так, за 1 квартал 2023 року даною категорією сільськогосподарських виробників було реалізовано в більшості молоко першого ґатунку (84,1%). В той же час від господарств корпоративного сектору аграрної економіки надійшло молоко: класу екстра – 54,8 %, вищого ґатунку – 28,0 %.

Проблеми молочного скотарства, що викликані військовою агресією росії проти нашої держави негативно відобразилися на діяльності молокопереробних підприємств.

За попередніми даними Державної служби статистики України на 1 листопада 2022 р. функціонувало 354 підприємств, пов'язаних з діяльністю «переробки молока, виробництва масла та сирів», що на 43 підприємства менше (11%), ніж на 1 листопада 2021 року.

Найбільше річне кількісне зниження спостерігалось у Харківській, Дніпропетровській областях та Києві. При цьому є приклади незначного збільшення кількості профільних підприємств у Житомирській, Львівській, Рівненській, Закарпатській та Сумській областях.

Загалом, найбільша кількість операторів на 1 листопада 2022 року зафіксована у Києві, Вінницькій, Львівській та Полтавській областях. Найменша – у Луганській та Чернівецькій.

Як свідчить аналіз діяльності молокопереробних підприємств, більшість з них працюють з рівнем рентабельності 7-8%, що забезпечує лише просте відтворення.

Молокопереробні підприємства налагодили нові ланцюги продажів та експортних каналів збуту, а також відновили зовнішню торгівлю молочними продуктами, але зіштовхнулися з такими проблемами: нестача кормів та зміна раціонів, дефіцит ветеринарних препаратів, у деяких регіонах руйнування інфраструктури та загибель тварин, нестача обігових коштів. Вирішуючи ці питання, вітчизняні виробники та переробники молока попри війну змогли самостійно задовольнити потребу населення в молочній продукції на внутрішньому ринку, незважаючи на суттєве скорочення виробничих потужностей.

На нашу думку, діяльність переробних підприємств обмежується дефіцитом висококатункової молочної сировини, посиленням тінізації ринку молока та відсутністю порозуміння з боку закладів торгівлі. Так, в закладах торгівлі націнка на молочну продукцію становить 35% і вище. У деяких магазинах, разом з бонусами націнка досягає 60% вартості продукції. До того ж, великі супермаркети взяли за звичку жорстко порушувати терміни розрахунку за продукцію. Особливо ту, що швидко псується. І замість 10 днів розтягують розрахунки на 45-90 днів.

На нашу думку, збільшення попиту на молочну продукцію в Україні в короткостроковій перспективі малоймовірне у зв'язку з обмеженим попитом на внутрішньому ринку. За даними UN Refugee Agency, станом на квітень 2023 р. понад 8 млн українців, що були змушені залишити країну через війну, досі залишаються закордоном.

За результатами дослідження ООН 2nd Rapid Damage and Needs Assessment-Ukraine, за рік, станом на кінець лютого 2023 р., в Україні, через вторгнення росії, за межею бідності опинилися 7,1 млн людей, а рівень бідності населення загалом виріс з 5,5 до 24,1%. Скорочується купівельна спроможність громадян всередині країни: за даними KSE Institute, через зростання споживчих цін та безробіття, індекс доступності продовольства в Україні вже за перші 6 міс. війни впав до 43%, а за даними Deloitte, 33% українців почали економити на харчах, зокрема, скорочуючи закупи молочних продуктів і м'яса [6].

Вітчизняна молочна промисловість завжди була експортно орієнтованою. Проте, під впливом зниження пропозиції молока та інших чинників, останніми роками обсяги експорту стабільно знижувалися. А от з початком війни експорт став просто порятунком для галузі.

За даними ДФСУ, за 1 квартал 2023 року Україна експортувала понад 26 тис. т молочних продуктів на суму 61,6 млн. дол. Фізичний обсяг поставок за кордон зріс на 44,21%, а експортна виручка збільшилась на 26,32%, порівняно з минулорічним періодом.

У першому кварталі 2023 року Україна збільшила обсяги експорту молока та вершків на 54,8%, сухого молока – на 45,95%, молочної сироватки – на 42,6%, вершкового масла – на 44,2%, а сирів і морозива – на 56,85% і 53,8%, відповідно.

Географія експорту зазнала корективів через слабкий попит на молочну продукцію в країнах ЄС. Українські експортери стали постачати більше продуктів в пострадянські країни – Молдову, Грузію, Азербайджан, Вірменію і Казахстан, а також в країни Близького Сходу, такі як Ізраїль, Ірак, Єгипет. У пріоритеті експортерів освоювати ринки збуту країн Північної Африки і Південно-Східної

Азії.

На український експорт молочної продукції суттєво впливає скорочення попиту на неї у світі, про що свідчить сповільнення темпів приросту за результатами березня [7]. Якщо в лютому 2023 року експорт молочної продукції в грошовому еквіваленті збільшився на 34,15%, порівняно з січнем, то в березні – лише на 1,8%.

У березні Україна скоротила обсяги поставок вершкового масла (на 3,69%), сирів (1,96%), молока та вершків (3,27%), сухого і згущеного молока (9,05%) на зовнішні ринки, навіть в пострадянські країни, де споживачі знайомі з українською молочною продукцією.

Протягом останніх місяців зовнішні ринки наситилися дешевими біржовими товарами європейського виробництва. Крім того, скорочення споживання молочної продукції характерно для багатьох регіонів в умовах зростання споживчої інфляції і глобальної рецесії: люди економлять на харчових продуктах, зокрема й молочних [8].

У січні-березні 2023 р. Україна імпортувала 13,12 тис. т молочної продукції, що на 34,39% менше, ніж за звітний період 2022 року. У вартісному виразі імпорт становив 56,48 млн. дол., що на 6,5% менше, ніж за 1 квартал минулого року.

У першому кварталі в Україні спостерігається зростання імпорту кисломолочних продуктів (на 20,04%), молочної сироватки (33,89%) і морозива (28,19%). Товари надходять переважно з Європи.

Україна залишається нетто-експортером молочних продуктів. Зовнішньоторговельне сальдо в січні-березні 2023 року було позитивним і становило близько 5,15 млн. дол.

Вважаємо, що дешевий імпорт з Європи може конкурувати з молочною продукцією національного виробництва на внутрішньому ринку, що частково загрожує інтересам національних виробників.

Основна передумова розвитку експорту – наявність достатнього обсягу якісної сировини – з початком воєнних дій опинилася під загрозою та приводить на підняття закупівельних цін на високогатурне молоко. На фоні зниження цін на сировинному ринку в ЄС це створить перешкоди українському експорту через неспроможність готової продукції конкурувати за ціною.

Підставою до зменшення обсягів експорту може бути прогнозоване збільшення споживання молокопродуктів в Україні. Є сподівання, що українські мігранти в 2024 році будуть активніше повертатися додому та буде спостерігатися зростання купівельної спроможності населення.

Крім того, світовий ринок молочних продуктів також переживає кризу. Що характеризується зниженням цінового індексу на аукціон GDT. Дана обставина не стимулює до нарощення експорту молочних продуктів.

Можуть проявитися і політичні чинники. Через вже згадане здешевлення сировини в Європі почалися страйки фермерів – виробників молока, які через свої об'єднання намагаються впливати на рішення Єврокомісії стосовно створення пільгових умов для українських експортерів. Поки що, Єврокомісія висловлюється за продовження режиму скасування квот і мит при експорті української продукції до ЄС, але вже з'явилися застереження про введення при цьому певних обмежень, які захищатимуть європейський ринок.

Вважаємо, що експорт, хоча і зазнає певного скорочення, повинен утриматися на достатньо високому рівні. Зокрема, від цього залежить розвиток всіх суб'єктів господарювання, які включенні в єдиний ланцюг товароруху молока від виробника до споживача.

Отже, основними проблемами які виникли в молочній галузі, що об'єднує виробництво та переробку молока, є:

- обмежені можливості експорту української молочної продукції через ЄС;
- збільшення собівартості виробництва;
- скорочення кількості споживачів на внутрішньому ринку;
- втрата виробничих потужностей на окупованих територіях;
- імпорт молочної продукції з ЄС, в першу чергу, сирів;

- проблеми з розрахунками зі сторони торговельних мереж;
- відсутність дієвого інструменту кредитування галузі;
- припинення фінансування окремих державних програм.

В з метою підтримки молочної галузі у Верховній Раді зареєстровано законопроекти:

- №9161 «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо зниження ставки податку на додану вартість для молока і молочної продукції»;
- №9162 «Про внесення зміни до Податкового кодексу України щодо запровадження внеску на галузеве фінансування програм просування молочної продукції»;
- №9163 «Про внесення змін до Митного кодексу України та деяких законів України щодо запровадження внеску на галузеве фінансування програм просування молочної продукції».

На нашу думку практична реалізація запропонованих проектів нормативно-правових актів можлива лише в повоєнний період відродження економіки держави.

Висновки і перспективи.

В нинішніх умовах більш доцільніше є використання інших важелів стимулювання відродження молочної галузі. Перш за все, повинна з'явитися окрема модель підтримки, котра допоможе сфокусуватися на: будівництві та реконструкції тваринницьких та переробних комплексів; розширенні поголів'я; створенні можливостей, за яких підприємства зможуть виробляти молоко відповідно до європейських санітарних норм.

На нашу думку, європейський ринок буде одним із пріоритетних місць збуту експортної продукції у 2024 році. По-перше, це через те, що комунікації з країнами ЄС зростають, і ринок все більше відкривається для наших виробників. По-друге, поки закриті морські порти, це найбільший альтернативний шлях збуту продукції. По-третє, у 2022 році, через зменшення пропозиції молока, виробництво молочної продукції в ЄС скоротилося для всіх основних експортних продуктів.

Крім того, будуть популярними східні країни-партнери (Китай, Грузія, Казахстан), де співпраця давно вже здійснюється, і навіть у важкі часи продовжує функціонувати через альтернативні логістичні шляхи.

Повоєнне відродження сільського господарства України спонукає до диверсифікації виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств – виробників молока та посилення партнерських взаємозв'язків між всіма учасниками агропродовольчого ланцюга в молочному підкомплексі. Дана обставина буде вимагати розробки законодавчих актів, які будуть регламентувати порядок розподілу доданої вартості між всіма суб'єктами господарювання.

Список використаних джерел

1. Свиноус І. В., Ібатуллін М. І., Сало І. А., Радько В. І., Семисал А. В. Організаційно-економічні засади функціонування ринку молока. *Продовольчі ресурси*. 2022. №18. С. 276-286.
2. Свиноус І. В., Шуст О. А., Ібатуллін М. І., Сіра Ю. В., Артімонова І. В. Організаційно-економічні засади функціонування молочного скотарства в умовах воєнного стану в Україні. *Продовольчі ресурси*. 2023. Т. 11. №20. С. 265-273.
3. Ібатуллін М.І., Артімонова І.В., Свиноус Н.І., Сіра Ю.В. Економічні аспекти функціонування ринку молока та молокопродуктів в умовах запровадження військового стану в країні. *Інноваційна економіка*. 2022. №2-3. С. 5-10.
4. Varchenko O., Svyous I., Krisanov D., Artimonova I., Gavryk O. Sustainability and competitiveness principles of agro-food chains in Ukraine. *International Journal of Management and Business Research*. 2018. Vol. 8 (1). P. 160–172.
5. Економічний механізм функціонування аграрного ринку України в сучасних умовах. [Ю. О. Лупенко та ін.]; за ред. д-ра екон. наук І. А. Сало; Нац. наук. центр «Ін-т аграр. Економіки». Київ: ІАЕ, 2023. 183 с.
6. В березні Україна наростила виробництво молока і яловичини. URL: <https://avm-ua.org/uk/post/v-berezni-ukraina-narostila-virobnictvo-moloka-i-yalovicini>. (дата звернення: 12.10.2023).
7. Слободянюк Н. О. Вплив воєнних дій на фінансову та інвестиційну діяльність молокопереробних підприємств України. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Економічні науки*. 2023.

Вип. 3. С. 110-118.

8. Свиноус І. В., Ібатуллін М. І., Сіра Ю. В. Організаційні підходи до управління виробничими ризиками молокопереробних підприємств. *Продовольчі ресурси*. 2022. Т. 10. №19. С. 243-253.

Статтю отримано: 17.10.2023 / Рецензування 13.11.2023 / Прийнято до друку: 30.12.2023

Igor Paska

Doctor of Economic Sciences, Professor
Dean of the Faculty of Economics
Bila Tserkva National Agrarian University
Bila Tserkva, Ukraine

E-mail: paska.igor@ukr.net

ORCID: 0000-0003-4453-8905

Larysa Satyr

Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department
Department of Entrepreneurship, Trade and Exchange Activity
Bila Tserkva National Agrarian University

Bila Tserkva, Ukraine

E-mail: ptbd17@ukr.net

ORCID: 0000-0003-0040-6863

Valentyna Kepko

Ph.D. (in Economics), Associate Professor
Department of Entrepreneurship, Trade and Exchange Activity
Bila Tserkva National Agrarian University
Bila Tserkva, Ukraine

E-mail: buxoblik@ukr.net

ORCID: 0000-0001-6432-7211

ASSESSMENT OF THE SITUATION OF THE MILK MARKET OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF THE FUNCTIONING OF MARITAL STATE IN THE COUNTRY

Abstract

Introduction. The reform of agricultural production in Ukraine radically changed the organizational and economic conditions of the functioning of dairy enterprises and other structures engaged in the processing and sale of dairy products. It should be noted that during the entire period of Ukraine's independence, the amount of state support to the industry was limited, which did not ensure a positive result in the development of dairy farming.

Methods. The use of a complex of general scientific methods of cognition contributed to the achievement of the set goal and further solving of tasks, namely: abstract and logical (substantiation of theoretical approaches to conducting research), monographic and terminological analysis (formation of conceptual and categorical apparatus), theoretical generalization, analysis, synthesis, induction and deduction (substantiation of the main methodological bases for assessing indicators of the state of the milk market), economic and statistical analysis (identification of trends and regularities of the development of milk market entities), abstraction and formalization (substantiation of the strategy and prospects for the development of the milk market), and others.

Results. The current state of the milk market in the context of Russia's military aggression against Ukraine is analysed. The main factors that affect the functioning of business entities – participants in the chain of milk commodity movement from the producer to the final consumer have been determined. The prospects for the further development of the production and economic activity of corporate sector farms in the conditions of the post-war revival of the economy are considered.

Discussion. The post-war renaissance of Ukrainian agriculture encourages the diversification of production and economic activities of agricultural enterprises – milk producers and the strengthening of partnership relations between all participants of the agro-food chain in the dairy sub-complex. This circumstance will require the development of legislative acts that will regulate the procedure for the distribution of added value between all business entities.

Keywords: market, dairy cattle breeding, business entities, milk, trade, military status, demand, supply.

References

1. Svynous, I.V., Ibatullin, M.I., Salo, I.A., Radko, V.I., & Semysal, A.V. (2022). Orhanizatsiino-ekonomichni zasady funktsionuvannya rynku moloka [Organizational and economic principles of the functioning of the milk market]. *Prodovolchi resursy* [Food Resources], 18, 276-286. [in Ukr.].
2. Svynous, I.V., Shust, O.A., Ibatullin, M.I., Sira, Yu.V., & Artimonova, I.V. (2023). Orhanizatsiino-ekonomichni zasady funktsionuvannya molochnoho skotarstva v umovakh voiennoho stanu v Ukraini [Organizational and economic principles of the functioning of dairy farming in the conditions of martial law in Ukraine]. *Prodovolchi resursy* [Food Resources], 11, 20, 265-273. [in Ukr.].
3. Ibatullin, M.I., Artimonova, I.V., Svynous, N.I., & Sira, Yu.V. (2022). Ekonomichni aspekty funktsionuvannya rynku moloka ta molokoproduktiv v umovakh zaprovadzhennia viiskovoho stanu v kraini [Economic aspects of the functioning of the market of milk and milk products in the conditions of the introduction of martial law in the country]. *Innovatsiina ekonomika* [Innovative Economy], 2-3, 5-10. [in Ukr.].
4. Varchenko, O., Svynous, I., Krisanov, D., Artimonova, I., & Gavryk, O. (2018). Sustainability and competitiveness principles of agro-food chains in Ukraine. *International Journal of Management and Business Research*, 8 (1), 160–172.
5. Salo, I.A. (Ed.). (2023). *Ekonomichniy mekhanizm funktsionuvannya ahramoho rynku Ukrainy v suchasnykh umovakh* [Economic mechanism of functioning of the agricultural market of Ukraine in modern conditions]. Kyiv : IAE UAAN.
6. V berezni Ukraina narostyla vyrobnytstvo moloka i yalovychny. Retrieved from <https://avm-ua.org/uk/post/v-berezni-ukraina-narostila-virobnictvo-moloka-i-alovicini>.
7. Slobodianiuk, N.O. (2023). Vplyv voiennykh dii na finansovu ta investytsiynu diialnosti molokopererobnykh pidpriemstv Ukrainy [The influence of military actions on the financial and investment activities of milk processing enterprises of Ukraine]. *Naukovi pratsi Mizhrehionalnoi akademii upravlinnia personalom. Ekonomichni nauky* [Scientific Works of the Interregional Academy of Personnel Management. Economic Sciences], 3, 110-118. [in Ukr.].
8. Svynous, I.V., Ibatullin, M.I., & Sira, Yu.V. (2022). Orhanizatsiini pidkhody do upravlinnia vyrobnychymy ryzykamy molokopererobnykh pidpriemstv [Organizational approaches to the management of production risks of milk processing enterprises]. *Prodovolchi resursy* [Food Resources], 10, 19, 243-253. [in Ukr.].

Received: 10.17.2023 / Review 11.13.2023 / Accepted 12.30.2023

